

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԵՎ ՂԵՎՈՆԴՅԱՆՑ ՏՈՆԸ ԵՎ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԱՆՎԱՆԱԿՈՉՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ

ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՎ ՔԱՐՈՋ ՄԱՅՐ
ՏԱԾԱՐՈՒՄ

Այս տարի Մայր Աթոռում բացառիկ հանդիսությամբ նշվեցին «Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մերոց՝ հազար երեսուն և վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին» տոնը և Հայոց Հայրապետի անվանակոչության տարեդարձը: Վարդանանց տոնի առիթով կատարվեց նաև վարդապետական ձեռնադրություն:

Փետրվարի 9-ին, չորեքշաբթի օրը, երեկոյան, ավանդական շուրով Մայր տաճարում տեղի է ունենում Վարդանանց նախատոնակը:

Փետրվարի 10-ին, հինգշաբթի օրը, Մայր տաճարում պաշտվում է առավոտյան ժամերգությունը, իսկ ժամը 11-ին սկսվում է ս. պատարագը: Ս. Վարդանանց տոնի առիթով հանդիսավոր պատարագ է մատուցում վրահայոց թեմի առաջնորդ տ. Կոմիտաս եպս. Տեր-Ստեփանյանը, որը և կատարում է չորս ընծայացումների ձեռնադրությունը, ապա քարոզում է ս. Վարդանանց հերոսամարտի մասին և նոր ձեռնադրվածներին ուղղյալ խրատականով վերջացնում իր քարոզը:

Ժամը 12-ին Վեհափառ Հայրապետը եկեղեցական թափորով առաջնորդվում է Մայր տաճար:

Ս. պատարագի երգեցողությունը կատարում է հոգևոր ճեմարանի երգչախումբը՝ Վրեժ սրկ. Նաջարյանի ղեկավարությամբ:

Ս. պատարագից հետո Նորին Սրբությունը առաջնորդվում է Վեհարան:

Հանուն Մայր Աթոռի միաբանության, Գերագույն հոգևոր խորհրդի, պաշտոնության և ողջ հայ հավատացյալ ժողովրդի տ. Հուսիկ եպս. Սանթրոքյանը շնորհավորում է Վեհափառ Հայրապետի անվանակոչության տոնը և ցանկանում Նրան երկար-երկար երջանիկ օրեր՝ ի փառս Մայր Աթոռի պաշտության և ի մխիթարություն հայ հավատացյալ ժողովրդի:

Վեհափառ Հայրապետը Իր գոհունակությունն է հայտնում Իր անվանակոչության տարեդարձի առթիվ արտահայտած ջերմ քարեմաղթությունների համար և օրհնում եկեղեցին ու ազգը, ժողովուրդն ու հայրենիքը:

Բոլոր ներկաները շնորհավորում են Հայոց Հայրապետի տոնը աջահամբույրով:

ՀԱՆԴԵՍ ՀՈԳԵՎՈՐ ԾԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

Ժամը 18-ին հոգևոր ճեմարանի դահլիճում, Վեհափառ Հայրապետի քարձր նախագահությամբ, տեղի է ունենում հանդես՝ նվիրված ս. Վարդանանց և Ղևոնդյանց տոնին:

Վեհափառ Հայրապետը, շրջապատված Մայր Աթոռի միաբաններով, սրտագին ծափահարությունների ներքո մուտք է գործում դահլիճ:

Հանդեսը սկսվում է Հայաստանի պետա-

կան հիմնի նվազում, որը դաշնամուրի վրա կատարում է Գ դասարանի ուսանող Կ. Հովհաննիսյանը:

Ս. Ղևոնդյանց և Վարդանանց հիշատակին նվիրված հանդիսության քաջումը կատարում է ճեմարանի տեսուչ տ. Հովհաննիսյանը: Մարտիկանը՝ Նշելով, որ Վարդանանց հերոսամարտը հայ հավատքի, հայրենասիրության և խղճի ազատության, հաղթանակի տոնահանդեսն է:

Օրվա տոնի գլխավոր քանակիտուն է հոգեվոր ճեմարանի դասախոս Երվանդ Մելքոնյանը, որը հանդես է գալիս հետևյալ քանակիտությանը:

«Պատմական անցյալը եղել ու մնում է միակ չափանիշը, գնահատելու այս կամ այն ժողովրդի ներդրումը համաշխարհային մտավոր ու քաղաքական զարգացման մեջ: Ժամանակն է ժողովուրդների առաքելության որոշողն ու դատավորը: Իսկ եթե տրվել է ժողովուրդը գնահատվում է իր ներկայիս ժողովուրդը գնահատվում է իր ներկայիս, ապա ամապման ա՛յն պատճառով, որ այդ ներկայիս դատալու է մեծ անցյալ ժողովուրդների կյանքում: Անշուշտ մեր ժողովուրդը այսօր ևս շարունակում է պատմական նշանակություն ունեցող սխրանքներ կատարել, կարողանում է իր լուսնի ներդրել համաշխարհային մտավոր զարգացման մեջ: Բայց սխալ կլինեք այդ բոլորը գրվել իր հիմնական հենքերից՝ մեր պատմության կառույցից: Իսկ մեր պատմությունը հարուստ է պայծառ մտքի փայլատակումներով, հավատի և ազատության համար մղված բռնի պայքարի ու մեծ կամքի վկայություններով:

Մեր ժողովրդի կյանքում, մինչև Վարդանանց պատերազմը, և նրանցից հետո, քիչ չեն մեծ ընդհարումները ա՛յն ժողովուրդների հետ, որոնք ցանկացել են վճռել մեր ճակատագիրը: Նա շատ անգամ է դիմագրավել ավելի ուժեղ թշնամիների: Բայց այդ բոլորի մեջ, և հատկապես հետագա դարերի որպես հայ մարդու ազգային ինքնագիտակցության և մարտունակության խթան, միշտ ընդգծվել է ու վեր առնվել ա՛յս պատերազմը: Պատճառը պարզ է. որովհետև այս պատերազմը «Հայոց պատերազմ» է, ինչպես այն շատ ճիշտ բնութագրել է Եղիշեն: Այն մղվեց հանուն հա՛յ ժողովրդի ճակատագրի և մղվեց ամբողջ հայ ժողովուրդի կողմից և համարվեց բարձունքը մեր ժողովրդի ազգային-ազատագրական պայքարի: Ռազմադաշտում են շինականը իր կոշտացած ձեռքերով, ազնվատոհմ նախարարը իր գինվորական վարպետությամբ, եկեղեցականը իր ժայռակերտ հավատքով, որպես ա՛յս պատերազմի ոգին, երիտասարդը, իր եռանդով և «փափկասուն տիկնայք» ի-

րենց մեծ նվիրումով ու համառ համբերությամբ:

«Ոչ երևեր այնուհետև առանել տերն քան զճառայ, և ոչ ազատ փափկացեալ քան զգեղջուկ վշտացեալ, և ոչ ոք քան զոռագեալ յարութենէ: Մի՛ սիրտ յօծարութեան ամենեցուն՝ արանց և կանանց, ծերոց և տղայոց»:

Համազգային և իր քախտորոշ նկարագրով Վարդանանց պատերազմի հետ թերևս կարելի է դնել միայն Սարգսյանի ճակատամարտը, որտեղ բառիս բուն իմաստով ամբողջ հայ ժողովուրդը զեն ի ձեռին կոնց իր քախտը, իր ինքնահաստատման իրավունքը, ճանապարհ բացելով՝ դեպի այսօր՝ մեծ ապագան:

Մեր կյանքը եղել է մաքառումների մի շղթա, որտեղ հայ մարդը իր ապրելու իրավունքը նվաճել է իր արյունով Ատրեստանի ու Հոռոմի, և՛ Բյուզանդիայի, հին Պարսկաստանի և՛ արաբական ու թուրքական տիրապետողների դեմ: Դարեր շարունակ այդ երկրները հաջորդաբար ցանկացել են մեզ կտրել մեր հողից, նույնիսկ դուրս նետել պատմության թատերաբեմից, բայց մեր ժողովրդի կամքը ջրղեղվել է այդ հարձակների տակ և կերտել իր պատմությունն ու մշակույթը: Այս բոլորը նրա աննկուն կամքի արդյունքն է, նրա հոգու համառ պայքարը: Այստեղ էլ հենց պետք է փնտրել Վարդանանց պատերազմի կուլանը:

Ծուրջ երկու դար էր, ինչ քրիստոնեությունը Հայաստանում դարձել էր պետական կրոն: Այդ դարերի ընթացքում եկեղեցին ճիշտ չխնայեց քրիստոնեությունը հայ մարդու հոգում ապրում դարձնելու համար, քրիստոնեությունը հայկականացավ:

Ե դարասկիզբ: Բոլոր դարերի հայ մտքի ամենամեծ հանճարը նրան պարզեց անմահության գաղտնիքը, հայկական գիրը: Հայացավ Աստվածաշունչը: Մեկը մյուսի ետեվից հայ որոնող մտքի առաջ բացվեցին այդ ժամանակ ծանոթ համամարդկային մըշակույթի ողջ մեծությունները: Դպրոցները յույս են սփռում Հայոց աշխարհով մեկ: Ժողովուրդը մայրենի լեզվով լսում է եկեղեցու պատգամը, ըմբռնում իր հողի խորհուրդը, մի խոսքով՝ հայացած քրիստոնեությունը դառնում է միս և արյուն, հավատքը դառնում է գիտակցություն: Այս է թերևս սահակաճարայան սերնդի ամենամեծ ծառայությունը: Հայ գրերը հայ մարդուն բերին իր հողի և հավատքի գիտակցությունը, նրանց միջոցով քրիստոնեական կրոնը այբուբենով դարձավ մերը, ազգային ոճ զգեցավ: Գրերի գյուտով և ոսկեդարի մտավորականության ճիգով և Վարդանանց հերոսամարտով մենք դարձանք ազգ:

Իսկ ահա միշտ այս ժամանակաշրջանում հազկերտյան Պարսկաստանը պահանջում է հրաժարվել հայ քրիստոնեությունից, այսինքն պարզապես դադարել ազգ լինելուց, ինքնուրույն գոյություն ունենալուց:

Դեպքերի ընթացքը ծանոթ է, ուստի գանց ենք առնում նկարագրել:

Որոշակի է մի բան. Հազկերտը դաշնագրով իրեն ապահովում է բյուզանդացիների հնարավոր հարձակումից, 449 թվականին հայոց այրուձիի օգնությամբ նվաճված են քուշանները: Նա վստահ է, որ կարող է ամեն ինչ պարտադրել հայերին: Առաջարկում է հրաժարվել քրիստոնեությունից, որովհետև «Օհատ եմ վախենում,—ասում է,—չլինի՞ թե աստվածները ձեր պատճառով բարկանան ու վրեժը մեզանից առնեն»: Հայերը լավագույնս գիտեն, որ վտանգվում է Մեծ Ընդհանրականը՝ Աշխարհն Հայոց (Դ. Դեմիրճյան): Չեն զարմանում, որ հնազանդ ծառայելով, հարկերը լրիվ վճարելով հանդերձ, Հազկերտը կարող էր պահանջել հրաժարվել «իրենց հայրենի օրենքից»: Հայրենիքի հողին հարազատ նախարարներն ու եկեղեցականները որոշում են դիմագրավել թշնամու և ա՛յս հարվածը: Թուլամորթ Թեոդոսը, ապա Մարկիանոսը մերժում են ռազմական օգնությունը: Հոները միայն, վրեժ լուծելու համար, համաձայնվում են հարձակվել պարսից վրա հյուսիսից: Հայերը թշնամու դեմ են մեն մենակ: Մարզպանը՝ Վասակը, հետապնդելով իր փառասիրական նպատակները, պատճառաբանում է անբավարար ուժը և գործում հայրենասեր հոսանքի դեմ. նույնիսկ այն պահին, երբ հայերի ապստամբությունը փաստ է, նա շարունակում է քաղաքական իր գիծը, հույս ունենալով հայրենադավ գործունեությամբ արժանանալ Հազկերտի բացարձակ վստահությանը: Հայ կղերականությունը եռանդուն աշխատանքի մեջ է, ժողովրդին բացատրում է նրան սպառնացող վտանգը, ոգի ու կորով ներշնչում, և հայերը համարձակ հայտարարում են.

«Յայսմ հաւատոց զմեզ ոչ ոք կարէ խախտել, ոչ հրեշտակք և ոչ մարդիկ, ոչ սուր, ոչ հուր, ոչ ջուր, ոչ ամենայն զինչ և են դառն հարուածք... Սուր քո և պարանոցք մեր...» (Նդիշե):

Պատմության մեջ բարոյական հաղթանակներ չկան, կան միայն հաղթանակներ, որոնք իրագործում են պատերազմի նպատակը, և պարտություններ, որոնք նախահարձակին ստիպում են հրաժարվել առաջադրած քաղաքականությունից: Հաղթանակները վճռվում են իրենց հետագա արդյունքով: Վարդանանց պատերազմի վերջը հայերին քերեց ցանկալի նպատակը՝ հաստատ մնալ ու ազատ պաշտել իրենց հայրենի օրենքը:

Պատերազմի ելքի վրա որոշիչ դեր ունեցավ Վարդան զորավարի վախճանը: Նա ամբողջ պատերազմի ոգին էր. այդ պատճառով էլ պատերազմը կոչվում է Վարդանանց: Եթե Վահագնանց ապստամբությունը ընդունենք որպես Վարդանանց շարունակությունը, քանի որ ընդհարումները պարսից և նախարարական զորքերի միջև շարունակվում են, ուստի այս 30-ամյա պատերազմը կունենա արդեն քաղաքական իր որոշակի հաղթանակը հաստատված Նվարսակի դաշնագրով՝ 484-ին: Վարդանանց հաղթեցին և այդ հաղթանակով նվաճեցին իրենց հոգու և հայրենիքի ազատությունը, մի ազատություն, որը հայ մարդու համար միշտ եղել է գերագույն նվիրականություն:

Իսկ ի՞նչ խորհուրդ ունի Վարդանանքը ժամանակակից հայ մարդու համար, ի՞նչ է ոգեշնչում նրան:

Անշուշտ այսօր հայրենասիրություն հասկացության բովանդակությունը այլ է, քան Վարդանանց հայրենասիրությունը: Սովորաբար հայրենասիրություն է համարվում այն, երբ մարդը իր կյանքը զոհաբերում է հայրենիքի հողը պաշտպանելու համար: Այդպիսի նահատակություն ունեցան Վարդանանք: Բայց այսօր մեզանից այդպիսի նահատակություն չի պահանջվում, որովհետեւ մեր ժողովուրդը ապրում է խաղաղ և իր վերելքի բոլոր հնարավորություններով: Սա անշուշտ չի բացառում այն ճշմարտությունը, որ եթե անհրաժեշտ լինի, հայ մարդը կարող է տալ նաև մարմնական զոհաբերություն: Բայց մի՞թե հայրենասիրություն չէ, երբ ամեն օր, քայլ առ քայլ, յուրաքանչյուրը մի քար է ավելացնում հայրենիքի վեր պայտղ շենքին: Այստեղ զոհաբերություն է նույնիսկ ամենափոքր ծառայությունը, առանց որի չէր լինի հայրենիքի վերելքը, ինչպես պատերազմում կարևոր է շարքային զինվորի յուրաքանչյուր գնդակը, առանց որի հաղթանակը կմնա անհասանելի: Պետք է կարողանալ իրեն ամեն օր զոհաբերել հայրենիքին, շունչ առ շունչ, կաթիլ առ կաթիլ: 2Է՝ որ հայրենիքի հզորությունը կդառնա լավագույն կովանդ ի սփյուռն աշխարհի տարածված հայության գոյատևման համար: Իսկ այդ հզորության մի արտահայտությունը Մայր Աթոռ ս. Էջմիածինն է, իր դարավոր քարերի սրբությամբ, Ամենայն Հայոց Հայրապետի հայրենամակեր գործունեությամբ: Այսօր ոչ ոք չի սպառնում վերացնել մեր հավատքը, բայց որոշ արհեստականորեն հարուցված արգելակներ սփյուռքում խանգարում են հայ ժողովրդի ամբողջական համախմբվածությունը ս. Էջմիածնի և հայրենիքի շուրջ: Հայոց հայրենիքը ա՛յս է, իսկ հայրենասիրությունը՝ ա՛յս հայրենիքի շա-

հերին համապատասխանող ձգտումը: Էջմիածինը, հատկապես Վեհափառ Հայրապետը, մարմնավորում է այդ ձգտումը՝ ուստի Նրա գործունեության հակադրվող ուղիները հակադիր են նաև հայրենիքի շահերին: Գիտակցել այս ճշմարտությունը, պիտի նշանակեն հարազատ մնալ Վարդանանց ավանդներին, այսինքն մտածել մեկ և համաժայկական վերելքի մասին, որովհետև ժողովուրդների գոյատևման միակ կովանը հողն է՝ «հայրենիքը»:

Հարգելի քանախոսը իր ելույթն ավարտում է՝ շնորհավորելով Հայոց Հայրապետի անվանակոչության տոնը, քաղաքացիական Նրան երկար ու բարձր հայրապետության երջանիկ և բազմերախտ տարիներ՝ ի պայծառություն Մայր Աթոռի, հայ եկեղեցու և ի մխիթարություն հայ ժողովրդի:

Այնուհետև գործադրության է դրվում օրվա տոնի խորհրդին նվիրված գեղարվեստական ճոխ ծրագիր: Հոգևոր ճեմարանի Բյուրանի ուսանող Հակոբ Խաչատրյանն արտասանում է «Հիմի՝ էլ լոնք» (Ռ. Պատկանյան) քանաստեղծությունը, նույն լսարանի ուսանող Ավետիք սրկ. Արաքսյանը՝ Եղիշեի «Տիկնայք փափկատունք»-ը: Ծեմարանի մի խումբ ուսանողներ հանդես են գալիս Վ. Թեքեյանի «Ծորհուրդ Վարդանանց» քերթվածի խմբական արտասանությամբ: Գ.

դասարանի ուսանող Կ. Հովնանյանը կատարում է Ռ. Պատկանյանի «Լոնք, ամպերը եկան ծածկեցին երկինք» քաջ Վարդան գորավարի հիշատակին նվիրված ազգաշունչ երգը:

Ապա հոգևոր ճեմարանի երգչախումբը, նորընծա Մասիս աբեղա Գալստյանի ղեկավարությամբ, կատարում է «Նորահրաշ», «Արիացեալք» շարականները և «Իմ հայրենեաց», «Պլպուլն Ավարայրի», «Ով հայոց աշխարհ» խմբերգերը՝ խանդավառության և հայրենասիրական ջերմ մթնոլորտ ստեղծելով բոլոր ներկաների հոգիների մեջ:

Հանդիսության ավարտին օրհնության խոսք է ասում ազգիս Վեհափառ Հայրապետը և նշում, որ Վարդանանց հայրենակներ հերոսամարտը չափազանց եզակի ու քաջանիկ նշանակություն է ունեցել հայ ժողովրդի պատմության հետագա դարերի մեջ, մի հերոսամարտ, որը դարերի խորքից այսօր ևս լուսավորում է և ոգևորում հայ միտքն ու հոգին և հայությանը մղում նոր սխրանքների՝ հայ եկեղեցու պայծառության և հայոց վերածնված հայրենիքի քաղաքական և ապագա բարօրության համար:

Հանդիսությունը վերջանում է Վեհափառ Հայրապետի «Պահպանիչ»-ով և խմբովին երգված «Հայր մեր»-ով:

